

ARTIKEL 7

Interaktiv läsning av olika typer av texter

Eleverna i förskoleklassen sitter (eller ligger) utspridda i klassrummet och samtalar i par om en bild de har framför sig. Ljudnivån i rummet är relativt hög och engagemanget bland eleverna går inte att ta miste på. Flera språk hörs i rummet. Läraren går runt och lyssnar på elevernas samtal och stöttar där det behövs genom att ställa någon fråga eller tänka högt tillsammans med eleverna. Läraren förstår inte alla språk som talas men ser ändå stora vinster i att de elever som kan samma språk får använda det språket som resurs för tänkande och kommunikation parallellt med språkanvändningen i svenska. Eleverna får i nästa steg bilda grupper om fyra och dela med sig till varandra om vilken bild de samtalat om och hur de tänkte om den. Eleverna stöttar varandra så att alla kommer till tals och kan göra sig förstådda.

Vad kan interaktiv läsning innebära?

Termerna interaktiv och dialogisk läsning används synonymt i den här artikeln. Interaktiv läsning syftar till att läsaren blir engagerad i texten och att läsaren interagerar med texten. Tillsammans tänker läraren och eleven om det de ser eller hör och skapar mening. Undervisningen organiseras så att eleverna interagerar med varandra, med läraren och med texten samt att eleverna ges/får stort talutrymme. Genom den dialogiska läsningen stöttas eleverna i *hur de kan tänka* snarare än i *vad de ska tänka*. Eleverna förväntas interagera med texten och relatera sina egna tankar till textinnehållet. Genom dialogisk läsning får eleverna ökad förståelse för att *läsning är att tänka*. Läraren agerar modell och tänker högt vid läsning av texter för att synliggöra hur tänkandet kan te sig. Läraren ställer frågor till texten som synliggör djupare tänkande, gör kopplingar genom att knyta an till egna erfarenheter eller till bakgrundskunskaper om ett ämne, visar på hur man gör inferenser, det vill säga läser mellan raderna, genom att använda texter som inte ger all information eller bilder eller fotografier utan skrivna ord¹. Därefter får eleverna bekanta sig med de olika lässtrategierna i ett meningsfullt sammanhang. Exempelvis att förutsäga, att ställa frågor till texten och att fylla i det som inte står uttalat i texten. Eleverna får stöd i att förstå och hitta mening i texterna med utgångspunkt i sina egna erfarenheter, bakgrundskunskaper och idéer². De stöttas i att läsa reflekterande och att uttrycka sina tankar genom ett mer kunskapsrelaterat språk som skiljer sig från vardagsspråket.

---

1 Gear, 2015.

2 Gibbons, 2016.

Vikten av tidiga läsfrämjande insatser

Enligt Läsdelegationen³ finns det en stark forskningsevidens för vikten av tidiga läsfrämjande insatser för att stärka elevers identitetsskapande och lärande. Läsdelegationens uppdrag har varit att bidra till att ge alla barn och ungdomar likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsoplevelser. Delegationen konstaterar att det krävs insatser redan i förskolan för att alla barn ska bli framgångsrika i skolan. Särskilt prioriterade är också barn i grupper som uppvisat svag läsmotivation och läsförståelse. Här nämns pojkar generellt liksom barn från socioekonomiskt svaga familjer och barn med föräldrar som talar andra språk än svenska i hemmet. I ett samhälle som vårt, som är präglat av mångfald, krävs att lärare kan tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt och arbetssätt som inbjuder till öppna och resonerande samtal utifrån lika och olika erfarenheter, språk, kultur och synsätt. Det förutsätter ett förhållningssätt och arbetssätt med större utrymme för olika perspektiv och värderingar.

Läsning på många varierade sätt

Interaktiv läsning av text i ett vidgat textperspektiv⁴ kan innebära så mycket mer än att läsa en skönlitterär bok från pärm till pärm. Ett vidgat textperspektiv innebär i det här sammanhanget inte enbart muntlig och skriven text utan även bilder, filmer, foton, tabeller och diagram, rörelse och dans etcetera. Att få läsa, tolka, samtala om, få ord förklarade för sig och att få uttrycka sig genom många olika uttrycksformer kan utgöra ett särskilt viktigt stöd för elever som lär sig svenska som andraspråk.⁵ Lärare i förskoleklass kan med fördel variera innehållet i undervisningen och exempelvis planera för läsning av och samtal om:

- Både skönlitterära och faktamässiga texter, ord och meningskonstruktioner.
- En rubrik på ett bokomslag eller ett kapitel. Några få meningar, ett kort stycke eller ett lite längre avsnitt i boken.
- En bild eller flera bilder i en bok som innehåller både skriven text och bilder eller enbart bilder (bildpromenader).
- Olika typer av text, såsom foton, bilder, skyltar, konstverk, recept, manualer, emojis etcetera som eleverna exponeras för i skolan och i sin vardag utanför skolan.
- Texter som vuxna skrivit men som eleverna varit med och skapat, till exempel efter att klassen sett en film, haft undervisning i skogen, lekt olika lekar på rasten, bakat en kaka till föräldramötet eller utforskat ett experiment inom naturvetenskapen.
- Texter som eleverna har skrivit enskilt eller i par/liten grupp, via lärplatta och tangentbord, dator eller för hand.
- Texter via olika typer av digitala verktyg, exempelvis projicering av text och bild och e-böcker i lärplattan.

3 SOU 2018:57.

4 Westlund, 2016.

5 Axelsson, 2016.

Läsning av olika texter

Internationella och nationella forskningsrön visar samstämmigt på vikten av tidig tillgång till skriftspråket via olika texttyper, både skönlitterära och faktamässiga texter (sakprosa).⁶ Ett av de viktigaste redskapen i undervisningen är litteratur och samtal om text i en social gemenskap och en av förskoleklassens viktigaste uppgifter är att väcka alla elevers intresse för läsning och samtal om text. I skolans läroplan uttrycks vikten av att eleverna får möjligheter att ”läsa, lyssna på samt skriva och samtala om såväl skönlitteratur som andra typer av texter och händelser.”⁷ Vilken typ av text och litteratur läraren väljer styrs av syftet med läsningen. Vill läraren att eleverna ska utveckla förmågan att läsa mellan raderna (göra inferenser) och att skapa emotionellt läsengagemang lämpar sig en skönlitterär text bäst⁸. Ibland kan en skönlitterär barnbok med främst bilder och enkel, vardaglig text vara mest lämpad att använda. Ibland kan en faktamässig bok innehållande beskrivande och förklarande texter med ett mer utvecklat, kunskapsrelaterat och ämnesmässigt språk som kompletteras med bilder passa bättre. Kapitelboken kan också bidra till både emotionellt engagemang och utveckling av olika resurser för läsning⁹. En rekommendation till lärare i förskoleklassen är att inte fastna allt för mycket i vilka åldrar förlaget rekommenderar boken för. Utgå istället från syftet med läsningen och bestäm text och bok utifrån det. En enkel barnbok med bilder rekommenderad för yngre barn kan bidra till fördjupade samtal där eleverna kan stötta i utvecklingen av ordförrådet, att använda olika lässtrategier som att tolka bilder, förutsäga vad som ska hända sedan, läsa mellan raderna, ställa utforskande frågor till den skrivna texten eller bilderna. Lärarens frågor till eleverna påverkar mycket vilken typ av tankar och kommunikation som uppstår kring texten. Läraren kan välja att öppna upp elevernas ögon för både innehållet i texten, genren och dess struktur, ord och begrepp samt andra språkliga aspekter.¹⁰ Skönlitterära och faktamässiga texter har olika syften och struktur och vi läser och skapar mening kring texterna på olika sätt. Elevers intresse och motivation påverkas av vilket inflytande de har på valet av texter. Detta i sin tur påverkar vilken ansträngning eleverna är beredda att göra och vilken läsförståelse de utvecklar¹¹. Berättande, som innebär att eleverna får talutrymme, att öva sig i att föra monolog, att hålla ordet en längre stund och uttrycka långa tankar är mycket viktigt för språkutvecklingen. Genom att berätta och att lyssna på berättande utvecklar eleverna sin textuella kompetens.¹² Eleverna lär sig, genom lärares explicita undervisning i ett meningsfullt sammanhang, hur meningar konstrueras och kan byggas ut. Eleverna lär sig också hur meningar binds ihop med olika sammanlänkande ord: *om, men, och, så att, eftersom, på grund av* och hur tidsorden skapar kronologi och för texten framåt: *igår, när, efter en stund, därefter, till slut*.

6 Gibbons, 2016. Liberg, Hultin, Lundgren, & Olin-Scheller, 2015.

7 SKOLFS 2010:37

8 Chambers, 2014.

9 För en beskrivning av olika resurser för läsning, se: Jönsson, 2016.

10 Gear, 2015; Johansson & Sandell Ring, 2015.

11 Westlund, 2016.

12 Wedin, 2017.

En lärare läser en bok för eleverna i klassen och stöttar dem samtidigt i att bygga ut meningarna:

Läraren: "Om ni alla tittar på den här bilden. Med vilket verktyg kan vi slå i en spik?"

Elev: "En hammare".

Läraren: "Hur kan vi beskriva hammaren lite bättre? Vilka ord kan vi använda mer för att beskriva hammaren?"

Elev: "En stor *hammare*".

Elev: "En stor *hammare* med brunt handtag".

Läraren: "Var finns hammaren? Kan vi få med det i meningen också?"

Elev: "En stor *hammare* med brunt handtag som hänger på väggen i verkstaden".

Läraren: "Javisst, ska vi skriva den meningen tillsammans först och sen kan ni skriva tillsammans två och två på lärplattan? Vilket ord börjar meningen med?"

Eleverna kan med fördel berätta, via svenska och andra språk, om sådant de ritat och skapat själva, en bok de själva valt som de också läst/samtalat om med vårdnadshavare, eller ett fotografi som de tagit med hemifrån. När eleverna är delaktiga i val av text ökar oftast motivationen för läsning, berättande och skrivande.

Ett exempel på undervisning i förskoleklass

Artikeln inleds med en beskrivning av en förskoleklass som arbetar med FN:s barnkonvention, som i januari 2020 blev lag och är en del av det centrala innehållet i förskoleklassen. Läraren i förskoleklassen har planerat att klassen ska fördjupa sin förståelse för barnkonventionen genom olika undervisningsaktiviteter som samtidigt bidrar till hög elevdelaktighet¹³ och litteracitetsutveckling. Läraren tycker även att det passar att presentera delar av de 17 globala målen¹⁴ för eleverna, särskilt mål 1 och 2 som innebär att avskaffa all fattigdom och hunger i världen.

Utveckling av litteracitet genom FN:s barnkonvention

I klassen går elever med varierad språkkunskap i svenska. Läraren är medveten om de språkliga utmaningar eleverna ställs inför i undervisningen och planerar därför för språklig stöttning i relation till alla aktiviteter under dagen, både i förhållande till de vuxen- och barniniterade aktiviteterna. Om barn ska kunna bilda sig egna åsikter och uttrycka dem på ett begripligt sätt enligt barnkonventionen krävs en undervisning som har tydligt fokus på språkutveckling. För läraren i klassen är det en självklarhet att interaktiv läsning av olika typer av böcker och andra texter är en del av ett sammanhang. De olika texterna väljs med omsorg med fokus på vilka språk-, läs och skrivpraktiker¹⁵ samt ämnesområden som läraren vill att eleverna ska utveckla förståelse för och få mer kunskap om. Läraren vill genom att variera läsningen och genom att använda digitala verktyg väcka alla elevers intresse och nyfikenhet på skriftspråket och

13 Shier, 2001.

14 Agenda 2030. De globala målen 2016.

15 Jönsson, 2016.

på varandras erfarenheter, språk, kulturer och traditioner¹⁶. Ytterligare en viktig aspekt i lärarens undervisning är att låta eleverna uttrycka tänkande och kunnande via många olika uttrycksformer, såsom tecknande och andra former av skapande, bildberättande, rörelse och drama.

Utforska ett fotografi

Samtal om ett fotografi kan leda till läsning av texter som klassen skriver tillsammans eller som eleverna skriver två och två. En individs förutsättningar att förstå läst text är bland annat beroende av dennes muntliga språkliga färdigheter och här spelar ordförrådet en stor roll, samt elevens familjebakgrund och om den överensstämmer med den rådande skolkulturen.¹⁷ Det är lättare att förstå ords betydelse i en text och att avkoda orden om innehållet är känt. En viktig del av att vara litterat innebär att förstå läst text. Skolans styrdokument är tydliga med att lärare har ett ansvar i att stödja eleverna i deras (andra)språkutveckling. Det gemensamma skrivandet av texter, läsning och bearbetning av klassens gemensamt skrivna texter lägger grunden till både avkodning, läsförståelse och skrivande.¹⁸ Eleverna får genom lärarens upplägg av undervisningen och stöttningen uttrycka sina tankar genom olika språkliga och kommunikativa förmågor som att berätta, beskriva, förklara, reflektera, argumentera och resonera. Somliga elever visar förståelse (eller brist på förståelse) genom tecken, gester, mimik och kroppsspråk. Andra kommunicerar via bilder och annat skapande. Eleverna ges även goda förutsättningar att utveckla förmågan att *lyssna aktivt* genom att läraren ofta delar in eleverna i par eller smågrupper.

Klassen har läst olika typer av böcker och andra texter som är enkla att relatera till de olika artiklarna i barnkonventionen, bland annat boken *Gropen*¹⁹ som tilldelades Augustpriset 2018. Nu vill läraren prova att skapa mening kring ett urval fotografier. Enligt läraren kan samtal om ett foto leda till många olika läspraktiker. Lärarens erfarenhet är att olika bilder och fotografier men även andra typer av uttrycksformer ofta väcker motivation och intresse för samtal och läsning. Genom de olika textaktiviteterna kan läraren också ge eleverna förutsättningar att utveckla den språkliga basen, bland annat: uttal, ordförråd, grammatik, textuell kompetens och pragmatik. Läraren kan även skapa aktiviteter inom temaområdet som stöttar elevernas fonologiska medvetenhet.²⁰ Bilderna som läraren valt att skapa undervisning kring kommer från en fotograf som dokumenterat barns olika sovplatser runt om i världen²¹ och en fotograf som fotograferat barn på flykt från kriget i Syrien.²² Innan fotografierna introducerades för eleverna ville läraren koppla på elevernas förförståelse och skapa en gemensam ”ordbank” kring barns sovplatser/sovrum.

16 Farzaneh, Kjällander & Dorls, 2019.

17 National Early Literacy Panel, 2008.

18 Johansson & Sandell Ring, 2015

19 Adbåge, 2018.

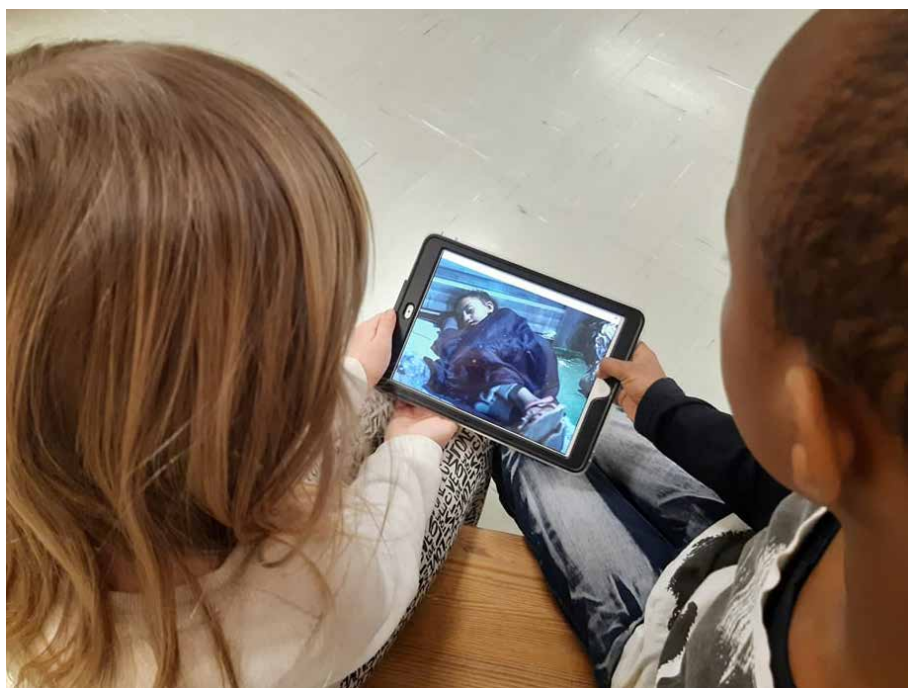
20 Läs vidare om språklig bas och språklig medvetenhet i artikel 4 *Interaktion – tala, samtala och föra dialog* och artikel 6 *Utveckling och bedömning av språk i meningsfulla sammanhang* i detta stödmaterial.

21 Fotografen James Mollisons minnen av det egna barnrummet fick honom att vilja söka upp och dokumentera andras rum. Där Barn Sover blev en fotoserie med bilder tagna på barns sovrum och sängplatser världen över.

22 Där barnen sover: Magnus Wennman, vinnare av sex World Press Photo Awards och femfaldigt utnämnd till Årets Fotograf i Sverige har träffat flyktingar i otaliga flyktingläger och på deras väg genom Europa.

Utgå från elevernas liv och bakgrundskunskaper

Läraren utgår oftast från elevernas liv och bakgrundskunskaper samt språk i undervisningen för att därifrån kunna bygga en bro till nya okända upplevelser²³. Det leder till en vidgad syn på och förståelse av världen samt ett mer utvecklat svenskt språk och modersmål för flerspråkiga elever. Eleverna fick därför först i uppgift att observera sitt eget rum och sin sovplats i detalj och att fotografera rummet och sovplatsen. ”Vad ser jag när jag tittar mig omkring i mitt sovrum?”, ”Vad känner jag när jag tittar mig omkring i mitt sovrum?”. ”Vad vill jag berätta om mitt sovrum för min lärare och mina klasskamrater?” Vårdnadshavare till flerspråkiga elever uppmuntrades att skriva ner viktiga stödord på ett språk som eleven använder i hemmet och om de kunde fick de även hjälpa till med översättningar av orden till svenska. Läraren är mån om att involvera vårdnadshavarna i klassens pågående arbete och att eleverna får möjlighet att utveckla samma ord och begrepp på svenska som på modersmålet/-en. När eleverna kom tillbaka till skolan dagen efter fick de två och två visa och beskriva sina foton och orden på olika språk (och skriftspråk) för varandra. Läraren valde ett av elevernas foton och projicerade via en smartboard så att eleverna kunde titta på fotot tillsammans, tala om det och jämföra med sina egna foton. ”Sara har sin säng under fönstret men jag har min säng mitt på golvet i mitt rum”. ”I Saras rum finns ingen matta men det har jag i mitt rum”. ”I mitt rum sover jag och mina två systrar men Sara sover själv i sitt rum”. Läraren passade samtidigt på att lyfta fram särskilda ”fokusord”²⁴ under samtalet som kan vara särskilt utmanande för flerspråkiga elever. Till exempel ord för bland annat läge/position och riktning.

23 Cummins, 2010.

24 För exempel på språkutvecklande arbete med ”fokusord”, se Sandell Ring, 2019.

Språklig stöttning inför samtal och läsning i klassen

Läraren hade inför samtalen skrivit olika ord på pappersremsor (läsa ordbilder) och digitalt som projicerades på en smartboard tillsammans med bilder till de ord som gick att visualisera. Orden behövde eleverna använda när de talade om sina sovrum/sovplatser och om fotografierna på barns sovplatser. Till exempel:

- namn på saker och ting som kan finnas i ett sovrum i Sverige: *säng, täcke, kudde, madrass, gosedjur, leksaker, matta, taklampa, vägglampa, bordslampa, dator, garderob, pyjamas, nattlinne*
- ord för olika känslor: *trygghet/otrygghet, glädje/sorg, roligt/tråkigt, förvåning, förtvivlan, nyfikenhet*
- ord för olika handlingar/görande: *spelar, läser, ritar, pratar i telefon, sover, leker, klär av, klär på*
- ord för bland annat läge/position eller riktning: *under, bredvid, intill, mittemellan, mitt på, överst/översta/övre.*

Läraren skrev också meningar som några elever behövde ta hjälp av för att kunna beskriva, förklara och uttrycka åsikter, men också för att be om förtydliganden när de inte förstod. Så kallade *meningsstarters*. Några elever i klassen som kommit längre i sin språk-, läs- och skrivutveckling kunde även läsa meningarna själva:

- "I mitt rum finns..."
- "I det här rummet brukar jag..."
- "Jag tycker... för att..."
- "Jag tänker att...eftersom..."
- "Jag undrar om..."
- "Min känsla av rummet är att..."
- "Om jag sov i det här rummet skulle jag..."
- "Jag förstår inte"
- "Kan du säga igen"
- "Kan du förklara mer"

Dessa ord och meningar gick klassen igenom tillsammans och de försökte stötta varandra så att alla skulle förstå. En del elever samtalande sedan om rummen i par, på svenska. Andra skiftade mellan svenska och ett eller två andra språk. Några elever som var helt nya i svenska fick extra mycket stöttning av läraren, samt av orden som de bearbetat tillsammans, bilderna från elevernas sovrum samt olika digitala översättningsverktyg. Med hjälp av de multimodala verktygen beskrev även dessa elever sina rum, främst genom det starkaste språket, men också genom några ord på svenska.

Rita sitt rum sett från ovan

Därefter fick eleverna i uppgift att försöka rita sitt rum sett uppifrån²⁵ och eleverna uppmuntrades att stötta varandra för att alla skulle klara av uppgiften. När teckningarna var klara beskrev och förklarade en elev sin bild för en kamrat. Läraren gick runt och stöttade eleverna, både i vad det innebär att iaktta ett rum uppifrån och språkligt. Alla elever hade höga förväntningar på sig att klara av uppgiften och de arbetade med samma uppgifter trots att språkkunskapen i svenska varierade. Stöttningen läraren gav eleverna före, under och efter de interaktiva par-samtalen anpassades dock efter varje elevs förutsättningar och behov.

Att stretcha elevers språk genom informationsklyftor

Läraren använde elevernas teckningar på flera olika sätt för att vidga deras tänkande om rumsliga aspekter, perspektiv, mått och mönster, men även för utvecklingen av språkliga förmågor. En aktivitet som eleverna fick prova tillsammans med en ny kamrat som utmanade eleverna språkligt innebar att en elev beskrev någon del av sitt rum utan att visa teckningen och en annan elev försökte rita av enligt kamratens muntliga beskrivning. Här uppstår en så kallad informationsklyfta²⁶ då det krävs ett mer utvecklat och precist språk. Eleven måste använda ord för att beskriva förhållanden mellan personer och saker: *på, i, över, ovanför, framför, under, bredvid, bakom, mellan, mitt emot*. Ord för vad sakerna i rummet heter och då också öva sig i om det ska vara *en* eller *ett*: *en säng/sängen, ett skåp/skåpet och hur sakerna ser ut: rund, rektangulär, rutig, stor/liten*. Det krävs även att den som ritar noga lyssnar på vad kamraten beskriver, ber om förtydligande och frågar när hen inte förstår. Om elever som lär sig svenska som andraspråk ska få möjlighet att lagra nya ord i långtidsminnet krävs en variation av aktiviteter där eleverna får möjlighet att höra orden många gånger och bearbeta orden på många olika sätt. När eleverna delar författarens, eller i det här fallet fotografens ordförråd, blir det lättare att samtala om bilderna på en mer fördjupad och analytisk nivå. När de mest relevanta orden är kända och eleverna använder orden på ett funktionellt sätt är det också lättare att kunna lyssna till och förstå längre texter om det aktuella ämnet och att skriva egna texter.

Att utgå från ett fotografi för utveckling av litteracitet och förståelse för barnkonventionen

När klassen utforskat och samtalat om sina egna rum på flera kreativa sätt och börjat bygga upp ett gemensamt ordförråd i ämnet som rör barns sovplatser fick eleverna i uppgift att två och två samtala om och tolka fotografierna som visar barns olika sovplatser i världen. Läraren projicerade alla foton på smartboarden och eleverna fick själva välja vilken bild de skulle fördjupa sig i. Fotografierna är enligt fotografierna berättelser utan ett givet slut och läraren vill med valet av bilder väcka både tankar och känslor hos eleverna samt att de får möjlighet att fantisera och själva skapa egna fortsättningar och helt egna

25 Jämför denna aktivitet med bland annat Aktivitet 4: Lekparken i det nationella kartläggningsmaterialet *Hitta matematiken*.

26 Gibbons, 2016.

berättelser utifrån den bild de valt. En del elever hade egna upplevelser av resor till andra platser och länder som speglar en annan verklighet än den de flesta elever i Sverige har erfarenhet av. Andra elever hade själva upplevt vad en flykt från ett land kan innebära vad gäller sovplatsen och många elever hade sett på tv om människors olika livsvillkor. Läraren i den här klassen räds inte ämnen som kan väcka starka känslor. Med pedagogiska medel skapar läraren en undervisning som engagerar eleverna och som berör deras empatiska, sociala, estetiska och kognitiva förmågor, i enlighet med centrala innehållet i läroplanen. Läraren lät eleverna samtala fritt om bilderna till att börja med och därefter ställde också läraren frågor för att fördjupa elevernas tankar och språkförståelse i relation till utvalda artiklar i barnkonventionen:

- Vilka tankar får du när du tittar på bilden?
- Vilka känslor väcks när du tittar på bilden?
- Vilka frågor skulle du vilja ställa till barnet på bilden?
- Vilka frågor skulle du vilja ställa till fotografen som tagit bilden?
- Vad ser du inte på bilden? Vad finns bortom ramen på bilden?
- Om ni, två och två, skulle rita en bild (eller via annat uttryck som skrift, rörelse, dans, teater, måleri) över vad som sker *efter* att fotografiet togs, fortsättningen på berättelsen, vad skulle ni rita då?
- Om ni skulle rita det som skedde *innan* fotografiet togs, vad skulle ni rita då?
- Vilka skillnader och likheter ser du när du tittar på din egen bild av ditt sovrum/din sovplats och det här barnets sovrum/sovplats? Vilka tankar får du om det?

Exempel på frågor med fokus på ordförståelse och ordförrådsutveckling:

- Vad är det som händer i bilden? Vilka ord kan vi använda för att tala om *vad* som händer? (till exempel *fryser, sover, skakar, blundar*)
- Vilka ord kan vi använda för att tala om *när* det händer? (till exempel *då, förut, för länge sen, när kriget bröt ut*.)
- Med vilka ord kan vi *beskriva* barnets ansiktsuttryck och kroppsspråk (till exempel *trött, sorgsen, glad, vilsen, ensam*)

Undervisningen erbjöd eleverna att skapa mening på en mängd olika sätt och under en lång tidsperiod. Läraren var noga med att ge alla elever den tanketid de behövde för att hinna formulera sina tankar och sedan uttrycka dem inför övriga i klassen. De läste tillsammans författarnas berättelser om barnens olika sovplatser. Eleverna fick också prova på att skriva poesi och dikter utifrån fotografierna och texterna i syfte att leka med ord, beröra, väcka tankar, förtydliga och fördjupa en tanke. De fick välja en sång/låt på svenska eller annat språk som de tyckte passade med det de tänkte om och kände kring fotografiet och berättelsen. De spelade upp låten för klassen och motiverade sitt val av låt/sång. Därefter valde de ut en låttext som de läste tillsammans och hjälptes åt att förklara ordens betydelse i låttextern. De gestaltade sina tankar, känslor och nyvunna kunskaper genom drama, rörelse och dans. Läraren använde olika digitala verktyg i arbetet utifrån olika syften. De projicerade olika foton, bilder och skrivna texter på smartborden. De projicerade foton på golvet och eleverna fick "gå in i" både varandras sovrum och i fotografiernas foton över olika

sovplatser i världen. De fick föreställa sig hur det skulle kännas att befinna sig på den platsen och uttrycka åsikter om hur de ville förbättra situationen för vissa barn. Eleverna skrev ord och korta berättelser både för hand och på dator och lärplatta samt skapade egna berättelser med bild och ljud samt filmer via lärplattan. Utforskandet av elevernas egna sovrum och av fotografierna inspirerade även elevernas lek. Nya lekmiljöer skapades där fantasileken fick stort utrymme och skriftspråkandet fortsatte stimuleras och utvecklas med stöd av läraren som var närvarande och aktiv i elevernas lek.

Ett tematiskt arbetssätt som spänner över stora delar av läroplanens innehåll

Läraren i klassen hade bland annat denna skrivning i skolans läroplan i fokus när undervisningen kring arbetet med barns sovplatser planerades:

Undervisningen ska ta tillvara elevernas nyfikenhet och ge dem möjlighet att utveckla sitt intresse för och sin förmåga att kommunicera med tal- och skriftspråk genom att ge dem möjligheter att läsa, lyssna på samt skriva och samtala om såväl skönlitteratur som andra typer av texter och händelser. Dessutom ska undervisningen i de vardagliga aktiviteterna på olika sätt skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål.²⁷

Vid en genomgång av förskoleklassens centrala innehåll kan man konstatera att eleverna ges möjlighet att utveckla förståelse och förmågor inom alla områden. Ytterligare en viktig aspekt att lyfta fram är det förhållningssätt läraren i den här klassen har till sina elever. Elevernas egna liv och erfarenheter får ta stor plats i undervisningen vilket bidrar till meningsfullhet och begriplighet. Eleverna kan känna igen sig i det som kommuniceras men stöttas också i att göra nya upptäckter och att tänka nya tankar. Alla delar av det nationella kartläggningmaterialet *Hitta språket* kan också kartläggas i temarbetet om barnens sovplatser samt flera aktiviteter i *Hitta matematiken*.

Att väcka elevers läslust

I det nationella kartläggningmaterialet *Hitta språket* kartläggs bland annat elevernas intresse för högläsning. Elevers intresse för eller bristande intresse för läsning påverkas naturligtvis av flera olika faktorer. En faktor som påverkar läsintresset handlar om tidigare erfarenheter av att läsa böcker, samt hur böcker och andra typer av texter har presenterats. Ytterligare en faktor går att härleda till elevernas språkförmåga. Om en elevs språkförmåga i svenska ännu inte är så pass utvecklad att eleven kan följa med i läsningen och samtalet om texten och förstå vad det handlar om så finns en risk att eleven slutar lyssna och blir uttråkad. Den bristande språkförståelsen kan leda till tillsägelser från läraren om att sitta still och lyssna. Alltså en negativ klang kring läsningen och lyssnandet. Det är en stor fördel om eleverna också får lyssna på inlästa böcker på olika språk och att de får uttrycka sina tankar både via det starkaste språket och svenska. Den viktigaste uppgiften för läraren blir att välja böcker och andra

---

27 SKOLFS 2010:37

typer av texter och planera en undervisning som väcker spänning, nyfikenhet och lust att få veta mer, rädsla, glädje, empati och vetgirighet. En väg till att locka elever till böckernas värld kan gå genom att föra samtal om endast en bild, ett fotografi eller ett enda uppslag i en skönlitterär eller faktamässig bok. Läsning via digitala multimediala verktyg, som telefon, dator och lärplatta, kan vara en väg till läsintresse och läsförståelse, särskilt för pojkar²⁸. En lätttext eller film kan också bygga broar till läsning.

Läsning bidrar till en vidgad syn på världen och människor i vår närhet

Genom ett medvetet val av texter och litteratur från olika delar av världen eller böcker som handlar om olika delar av världen kan lärare och elever få ökad insyn i och kunskap om länder i världen och om skilda levnadssätt. Läraren kan också försäkra sig om att alla elever känner sig representerade och kan identifiera sig med innehållet i undervisningen. Eleverna kan i litteracitetsarbetet stöttas i att utveckla ett kritiskt perspektiv till de texter som de möter och utveckla sin förståelse av att texter kan tolkas på olika sätt.²⁹ Alla typer av texter kan öppna upp för kritiska perspektiv och olika tolkningar men vissa texter bjuder lättare in till det.³⁰ I arbetet med olika typer av texter kan lärare göra medvetna val när de väljer bok eller film och samtalar med elever om texter så att alla elevers röster och referensramar hörs och synliggörs. Det kan innebära att exempelvis komplettera böcker från den svenska eller västerländska kontexten med böcker som speglar andra världsdelar och länder och med illustrationer och skrivsätt som kan skilja sig från västvärldens. Böckerna *Ashraf från Afrika*³¹ eller *Azads kamel*³² synliggör andra kulturella referensramar än de västerländska, eller svenska, men också känslor och tankar som människor runt om i världen kan känna igen sig i.³³

I förskoleklassens läroplan lyfts dessa perspektiv fram:

[...] Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla och pröva sin identitet och sina uppfattningar i möte och samspel med andra. Undervisningen ska ta tillvara olikheter och mångfald och på så sätt ge eleverna möjlighet att fördjupa sin förståelse för olika sätt att tänka och vara. (s18)

I samband med valet av bok eller annan typ av text kan det finnas anledning att ställa sig frågor som: Väljs böcker/texter i olika genrer och som speglar och bjuder in till samtal om olika erfarenheter, språk, kulturer och så vidare? Speglar böckerna/texterna erfarenheter som ibland kan handla om det lilla dramatiska i vardagen som väcker känslor eller det mer omvälvande och tuffa, som exempelvis flykt från krig och förlust av anhöriga? Blir alla elevers upplevelser representerade? Får eleverna möjlighet att interagera kring boken på flera språk än svenska? Den här typen av kritisk litteracitet bör vara en del av undervisningen i alla förskoleklasser. Kanske särskilt i klasser där flerspråkiga

28 Skogelin, 2019.

29 Bergöö, 2016.

30 Bergöö & Jönsson, 2012.

31 Mennen & Daily, 2009.

32 Pal, 2011.

33 Sandell Ring, 2019 a.

elever med annat modersmål än svenska är i minoritet eller där inga flerspråkiga elever finns representerade. Vi lever alla i ett samhälle som präglas av stor mångfald och det är en skyldighet för lärare i skolan att bidra till att alla elever får del av både det egna och andra elevers kulturarv, språk, erfarenheter och levnadssätt. Flerspråkiga lärare och vårdnadshavare är viktiga resurser i detta normkritiska och brobyggande arbete.

Samtalsunderlag

- Hur stöttar ni eleverna i att bli delaktiga i högläsning och textsamtal och därmed också i att lyssna aktivt och koncentrerat?
- Vilka olika syften har ni med läsningen? Var, när, hur, varför, vem?
- Hur ser interaktionen ut kring läsningen?
- Vilka olika typer av texter ges barnen möjlighet att bekanta sig med i undervisningen?
- Hur används elevernas flerspråkighet som en resurs vid interaktiv läsning?

Referenser

- Adbåge, E. (2018). *Gropen*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Axelsson, M. (2016). Vardagsspråk och ämnesspråk i utveckling – i förskolan och skolan. I Jönsson (red). *Bygga broar och öppna dörrar. Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola*. (2. uppl.). Stockholm: Liber.
- Bergöö, K. (2016). Att hitta sin plats - i förskolan, i skolan och i världen. I Jönsson, K. (red). *Bygga broar och öppna dörrar*. Stockholm: Liber.
- Bergöö, K. & Jönsson, K. (2012). *Glädjen i att förstå*. Lund: Studentlitteratur.
- Chambers, A. (2014). *Böcker inom och omkring oss*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Cummins, J. (2010). *Identity Texts. The Collaborative Creation of power in Multilingual Schools*. London: Trentham Books Ltd.
- Agenda 2030: De globala målen (2016): <https://unicef.se/vad-vi-gor/de-nya-globala-utvecklingsmalen>. Hämtad 2020-02-07
- Farzaneh, M, Kjällander, S & Dorls, P. (2019). Translanguaging: Nya villkor för mångfald och flerspråkighet i den digitaliserade förskolan. I Kjällander, S & Riddersporre, B. (red). *Digitalisering i förskolan: På vetenskaplig grund*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Gear, A (2015). *Att läsa faktatexter - Undervisning i kritisk och reflekterande läsning*. Stockholm: Natur & Kultur
- Gibbons, P. (2016) *Stärk språket stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråks elever i klassrummet*. (4., uppdaterade uppl.). Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag.
- Johansson, B & Sandell Ring, A (2015). *Låt språket bära – genrep pedagogik i praktiken*. (4. uppl.). Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag.
- Jönsson, K. (2016). Läsning och skrivning som sociala praktiker. I Jönsson (red). *Bygga broar och öppna dörrar. Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola*. (2. uppl.) Stockholm: Liber.
- Liberg, C. Hultin, E. Lundgren, B & Olin-Scheller, C. Svenska literacynätverket. (2015). Att lära sig läsa och skriva handlar om mer än bokstäver. I *Skola och Samhälle* 2015-08-27. www.skolaochsamhalle.se Hämtad 2020-01-15
- Reading to Learn- Accelerating learning and closing the gap. http://reading-tolearn.com.au/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=16 Hämtad 2020-02-01
- Läsdelegationen. (2018). *Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället*. (SOU 2018:57). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-of-fentliga-utredningar/2018/06/sou-201857/> Hämtad 2020-01-11
- Mennen, I & Daly, N. (2009). *Ashraf från Afrika*. Stockholm: Världslitteratur.se.
- Molisson, J. (2010). *Where children sleep*. London: Chris Boot.
- National Early Literacy Panel. (2008). *Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel*. Washington, DC: Nation Institute for

- Literacy. <https://lincs.ed.gov/publications/pdf/NELPReport09.pdf> Hämtad 2020-01-11
- Pal, E. (2011). *Azads kamel*. Oslo: IKO-Forlaget.
- Sandell Ring, A. (2019). Att stötta flerspråkiga barns språkutveckling och lärande. I Andersson, M & Sandell Ring, A. (2019 a). *Språk, lärande och identitet*. Skolverket. https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/5-las-skriv/F%C3%B6rskola/035-flera-sprak-i-barngruppen/del_03/Material/Flik/DeL_03_MomentA/Artiklar/M35_Fsk_03A_01_identitet.docx Hämtad 2020-02-05
- Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society* Volume 15 (2001) pp. 107–117. Se även elektronisk resurs där Shiers modell beskrivs på svenska: http://www.harryshier.net/docs/shier-vagar_till_delaktighet.pdf Hämtad 2020-02-07
- Skogelin, M. (2019, 5 december). Pojkarna gynnas av den digitala läsningen. E-pages.dk, s 15. <http://www.e-pages.dk/svenskadagbladet/50189/article/1046253/15/1/render/?token=f9c0d156f43556d874476c7d68312653> Hämtad 2020-02-07.
- SKOLFS 2010:37: Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Reviderad 2019.
- Skolverket. (2019). *Hitta språket. Nationellt kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet i förskoleklass*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2019). *Hitta matematiken. Nationellt Kartläggningsmaterial i matematiskt tänkande i förskoleklass*. Stockholm: Skolverket.
- Wedin, Å. (2017). *Språkande i förskolan och grundskolans tidigare år*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Wennman, M. (2015). *Där barn sover*. Aftonbladet/Magnus Wennman i samarbete med Fotografiska till förmån för UNHCR.
- Westlund, B. (2016). Läsförståelse ur ett andraspråksperspektiv. I Kindenberg, B. (red). *Flerspråkighet som resurs – Symposium 2015*. Stockholm: Liber.